

Bydgoszcz i Toruń,
17 maja 2010 roku

Sz. P. Elżbieta Opiłowska
Urząd Marszałkowski
Województwa Kujawsko-
Pomorskiego
Plac Teatralny 2
87-100 Toruń

Szanowna Pani,

Stowarzyszenie „Lambda Bydgoszcz” z/s w Bydgoszczy oraz Stowarzyszenie na Rzecz Lesbijek, Gejów, Osób Biseksualnych, Osób Transpłciowych Oraz Osób Queer „Pracownia Różnorodności” z/s w Toruniu, uprzejmie dziękują za Pani pismo znak SPS.I. 0555-1-1/2010 z 27 kwietnia 2010 roku, stanowiące odpowiedź na wniosek obu Stowarzyszeń skierowany do Pana Piotra Całbeckiego, Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Odpowiadając na Pani prośbę o przybliżenie rozmiaru zjawiska zagrożenia dyskryminacją na tle orientacji seksualnej oraz jego form rejestrowanych na terenie kraju i województwa kujawsko-pomorskiego, nasze Stowarzyszenia uprzejmie informują jak niżej.

Sytuacja społeczna osób nieheteroseksualnych jest kształtowana przez szereg czynników, które występują równolegle i wzmacniają się. Wydaje się, że brak jest podstaw, aby uznać, że czynniki te, opisane pokrótce poniżej, występują tylko na danym obszarze, lub że ich natężenie jest zależne od miejsca; wydaje się raczej, że – z uwagi na ich kulturowy charakter – są one równie silne i rozpowszechnione tak w skali całego kraju jak i danego województwa, w tym województwa kujawsko-pomorskiego.

Na wstępie należy wskazać, że orientacja seksualna jest cechą, którą jednostki tylko pozornie ujawniają rzadko i w określonych sytuacjach. W istocie niemal cała kultura, w prawie wszystkich swoich przejawach, od sztuki wysokiej po rozrywkę i reklamę, od wychowania dzieci po normy ustawowe i religię, dostrzega, uznaje i chroni tylko relacje osób różnej płci, tylko związki kobiet z mężczyznami, tylko zainteresowanie nakierowane na osobę płci przeciwnej. Zjawisko to jest tak powszechne, że wręcz niezauważane; uchodzi ono za oczywistość i normę. Problem wykluczenia i dyskryminacji osób nieheteroseksualnych wynika z tego, że uważa się to za jedyną dopuszczalną normę. Kształtuje to wyobrażenia oraz zachowania niemal wszystkich ludzi – także samych osób nieheteroseksualnych – nie tylko w zakresie intymności, ale także szeroko pojętego życia rodzinnego, codziennych zachowań, wyborów życiowych a nawet modelu kariery.

Będąc mniejszością w społeczeństwie osób heteroseksualnych – swobodnie realizujących swoje pragnienia i potrzeby z zakresu obyczajowego – lesbijki, geje i osoby biseksualne mogą albo ukrywać swoją prawdziwą naturę albo okazywać ją, ujawniając swoją odmienność, będąc widocznymi na tle heteroseksualnej większości.

Pierwsze z tych zachowań prowadzi do szeregu niekorzystnych następstw, przede wszystkim w sferze psychiki, m.in. zaprzeczenia lub odrzucenia własnej tożsamości, poczucia rezygnacji, frustracji, lęków, nieufności i niechęci wobec świata i własnej osoby.

Drugie z tych zachowań pociąga za sobą ryzyko stereotypizacji, napiętnowania, wykluczenia i dyskryminacji.

Reakcja społeczna na odmienność w zakresie orientacji seksualnej jest zazwyczaj bardzo silna, co ujawnia bardzo duży „potencjał dyskryminacyjny” tej cechy. Pokazują to wyniki przeprowadzanych okresowo po 1989 roku badań opinii społecznej. Warto przy tym zauważyć, że społeczeństwo polskie jest świadome, jak rozpowszechnione są wykluczenie i dyskryminacja ze względu na orientację seksualną. Wyniki pokazują też, że jedynie bardzo mała część osób badanych osobiście zna osobę nieheteroseksualną. Na dwa ostatnie aspekty najdobitniej wskazują wyniki badań Eurobarometru, placówki podległej Komisji Europejskiej. W załączeniu przekazujemy – w wersji elektronicznej – wyniki następujących badań opinii społecznej:

- TNS OBOP z 08–11 lipca 1995 roku (*Jakie zachowania potępiamy?*),
- CBOS z 06–09 kwietnia 2001 roku (*Postawy wobec małżeństw homoseksualistów, część badania Aktualne problemy i wydarzenia*),
- CBOS z 01–04 marca 2002 roku (*Konkubinat par heteroseksualnych i homoseksualnych, część badania Aktualne problemy i wydarzenia*),
- TNS OBOP z 08–09 lutego 2003 roku (*Dokąd zmierza świat?*),
- CBOS z 29 listopada – 02 grudnia 2003 roku (*Związki partnerskie par homoseksualnych, część badania Omnibus*),
- TNS OBOP z 01–04 lipca 2005 roku (*Nowe cofa się*),
- CBOS z 01–04 lipca 2005 roku (*Akceptacja praw dla gejów i lesbijek i społeczny dystans wobec nich, część badania Aktualne problemy i wydarzenia*),
- CBOS z 13–16 października 2005 roku (*Osobista znajomość i akceptacja praw gejów i lesbijek w krajach Europy Środkowej, część badania Aktualne problemy i wydarzenia*),
- CBOS z 02–05 grudnia 2005 roku (*Prawo do publicznych demonstracji gejów i lesbijek, część badania Aktualne problemy i wydarzenia*),
- Eurobarometer 263 z 07 czerwca – 12 lipca 2006 roku (*Discrimination in the European Union. Summary*) wraz z załącznikiem dotyczącym Polski (badania terenowe z okresu 10 czerwca – 04 lipca 2006 roku),
- Eurobarometer 296 z 18 lutego – 22 marca 2008 roku (*Discrimination in the European Union. Perceptions, Experiences and Attitudes. Report*) wraz z załącznikiem dotyczącym Polski (badania terenowe z okresu 20 lutego – 12 marca 2008 roku),
- CBOS z 09–12 maja 2008 roku (*Prawa gejów i lesbijek, część badania Aktualne problemy i wydarzenia*),
- Eurobarometer 317 z 25 maja – 17 czerwca 2009 roku (*Discrimination in the EU in 2009. Report*) wraz z załącznikiem dotyczącym Polski (badania terenowe z okresu 29 maja – 16 czerwca 2009 roku).

Załączone do niniejszego pisma wyniki badań opinii społecznej dają odpowiedź na pytanie o rozmiar zagrożenia dyskryminacją ze względu na orientację seksualną a ponadto

potwierdzają formy, jakie przybiera ta dyskryminacja, rejestrowane przez nasze Stowarzyszenia a także przez inne organizacje działające na rzecz osób nieheteroseksualnych. W tym względzie wskazujemy poniższe sfery.

1. Zgromadzenia publiczne z udziałem osób nieheteroseksualnych

Spółeczne opór i sprzeciw wobec takich zgromadzeń są nadal żywe, a jeszcze kilka lat temu dotyczyły także władz publicznych, które – powołując się na różne przesłanki – sprzeciwiały się takim zgromadzeniom publicznym. Do kulminacji takich zachowań doszło w 2005 roku. Po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 18 stycznia 2006 roku w sprawie K 21/05 (niekonstytucyjność przepisów ustawy z 20 czerwca 1997 roku – Prawo o ruchu drogowym; Dz. U. 1997 roku, Nr 98, poz. 602 z późn. zm.) oraz po wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 03 maja 2007 roku w sprawie 1543/06 (*Bączkowski i inni przeciwko Polsce* – skarga do ETPC po zakazie Parady Równości w 2005 roku) nie obserwuje się, aby władze publiczne utrudniały czy zakazywały osobom nieheteroseksualnym organizowania zgromadzeń publicznych. Nie zmienia to faktu, że duża część społeczeństwa traktuje takie zgromadzenia nieprzychylnie, a część z nich jest zakłócana, utrudniana lub uniemożliwiana przez zorganizowane grupy często agresywnych osób, przez co zgromadzenia musi ochraniać Policja.

2. Inne formy obecności osób nieheteroseksualnych w przestrzeni publicznej

W tej sferze obserwowane są następujące zjawiska:

- opór i sprzeciw wobec imprez kulturalnych organizowanych z udziałem osób nieheteroseksualnych, prezentujących aspekty kultury mniejszości osób nieheteroseksualnych a także prezentujących nieliczne wątki, motywy i wpływy nieheteroseksualne, głównie homoerotyczne, występujące w kulturze głównego nurtu – opór i sprzeciw są często wyrażane tak przez „szarego człowieka” jak i przez osoby piastujące wysokie funkcje publiczne;
- opór i sprzeciw wobec imprez edukacyjnych organizowanych z udziałem osób nieheteroseksualnych, mających przybliżyć zjawiska biseksualności oraz homoseksualności ogółowi społeczeństwa; opór i sprzeciw pochodzą zarówno od władz oraz instytucji publicznych, w tym placówek oświatowych, jak i od podmiotów i osób działających w trzecim sektorze, które postrzegają udział np. osoby homoseksualnej w realizowanym przedsięwzięciu jako utrudnienie w pozyskaniu sponsorów lub czynnik zniechęcający publiczność (odnotowano nawet przypadki imprez i działań antidyskryminacyjnych, w których organizatorzy odmawiali udziału osób nieheteroseksualnych);
- niszczenie plakatów, citilightów i billboardów używanych w ramach tzw. reklamy społecznej w akcjach promujących akceptację społeczną osób nieheteroseksualnych (o tym, że nie chodzi o przejaw „zwykłego” wandalizmu świadczy niszczenie tylko tych plakatów i innych nośników, które zawierały treści dotyczące osób nieheteroseksualnych, potwierdzają to umieszczane na nich homofoniczne napisy, a także vleпки i naklejki).

3. Dostępność usług i towarów

W tej sferze obserwowane są następujące zjawiska:

- utrudnianie oraz odmowa dostępu do usług związanych z promocją i reklamą osobom nieheteroseksualnym oraz organizacjom działającym na ich rzecz;
- usuwanie osób nieheteroseksualnych z lokali rozrywkowych, koncertów, punktów gastronomicznych, zazwyczaj pod jakimś pretekstem, rzadziej z podaniem prawdziwego powodu (dotyczy to przede wszystkim sytuacji, w których osoby nieheteroseksualne ujawniły swoją orientację seksualną przed otoczeniem, np. tańcząc z osobą tej samej płci, obejmując ją, trzymając ją za rękę, przytulając ją, całując ją).

4. Służba zdrowia

Najbardziej jaskrawym przejawem dyskryminacji osób nieheteroseksualnych przez służbę zdrowia jest określanie ich mianem „grupy/kategorii podwyższonego ryzyka” zakażenia szeregiem chorób przenoszonych drogą płciową, w tym HIV/AIDS. Pojęcie to używane jest nie tylko potocznie, ale także przez personel służby zdrowia oraz w części dokumentów, druków i formularzy, jakich używa służba zdrowia. Taka kwalifikacja osób nieheteroseksualnych jest nie tylko obraźliwa i nieprawdziwa (podwyższone ryzyko zakażenia chorobami przenoszonymi drogą płciową występuje u osób współżyjących z dużą ilością osób w krótkim okresie, co nie jest związane z orientacją seksualną), ale utrwała fałszywy, krzywdzący obraz lesbijek, gejów i osób biseksualnych w społeczeństwie – jako grupy osób niebezpiecznej z obiektywnych, bo „naukowych” i „medycznych” powodów. Jedną z konsekwencji takiego traktowania osób nieheteroseksualnych jest utrudnianie im oddawania krwi (tymczasem *Medyczne zasady pobierania krwi, oddzielania jej składników i wydawania, obowiązujące w jednostkach organizacyjnych publicznej służby krwi*, opracowane przez Instytut Hematologii i Transfuzjologii na mocy ustawy z 22 sierpnia 1997 roku o publicznej służbie krwi (Dz. U. z 1997 roku, Nr 106, poz. 681 z późn. zm.), nie przewidują, aby osoby homoseksualne lub osoby biseksualne były wyodrębnioną grupą charakteryzującą się ryzykiem przeniesienia zakażenia).

5. Zatrudnienie

W tej sferze obserwowane są następujące zjawiska:

- odmowa zatrudnienia osób nieheteroseksualnych, które w trakcie rekrutacji ujawniły swoją orientację seksualną,
- rozwiązanie umowy o pracę z powodu orientacji seksualnej zatrudnionej osoby.

Jednocześnie trzeba wskazać, że wprowadzony do polskiego prawa pracy zakaz dyskryminacji ze względu na orientację seksualną ułatwił sytuację procesową osób dochodzących przywrócenia do pracy lub odszkodowania za bezzasadne rozwiązanie umowy o pracę. Nie zmienia to faktu, że wciąż żywe są pomysły, aby osobom nieheteroseksualnym uniemożliwić wykonywanie niektórych zawodów – w szczególności tych, w których konieczny jest kontakt dziećmi. U podstaw takich pomysłów leży absurdalny lęk, że orientacje seksualne inne niż heteroseksualna są czymś złym i zarazem czymś, czym można „zarazić”. Dugą z chorobliwych obaw, jakie są źródłem pomysłów tego typu zakazów jest łączenie a czasem wręcz utożsamianie osób nieheteroseksualnych z osobami dotkniętymi pedofilią (tymczasem ustalenia seksuologii i innych nauk medycznych pokazują, że takiej korelacji nie ma, a odsetek osób

dotkniętych pedofilią jest wśród lesbijek, gejów i osób biseksualnych taki sam, jak wśród osób heteroseksualnych).

6. Władze, administracja i służby publiczne

Do ujawnienia orientacji seksualnej w kontaktach z instytucjami władzy publicznej dochodzi jedynie w szczególnych przypadkach. Najczęściej jest to kontakt z Policją, której zgłaszane są przypadki homofobicznych zjawisk o charakterze przestępczym. Z nadal niewielkiej liczby takich zgłoszeń wynika brak zaufania do Policji, w tym tak do jej skuteczności jak i do tego, że potraktuje ona zgłaszającą osobę we właściwy sposób. Obawy w tym zakresie wzmacniają skargi na homofobiczne postępowanie funkcjonariuszy i funkcjonariuszek Policji, wpisujące się w niżej opisane przejawy przemocy psychicznej wobec osób nieheteroseksualnych. Wskazać należy, że Policja nie prowadzi działań mających na celu budowanie do niej zaufania ani ułatwiających jej kontakt z pokrzywdzonymi osobami nieheteroseksualnymi. Jednocześnie należy zaznaczyć, że w większości sytuacji Policja dobrze wypełnia swoje obowiązki związane z zabezpieczaniem zgromadzeń publicznych z udziałem osób nieheteroseksualnych, a jej współpraca z osobami organizującymi takie zgromadzenia przebiega prawidłowo – pomimo zdarzających się w tym zakresie wyjątków.

Ponadto odnotowano przynajmniej jeden przypadek przedłużającej się rejestracji stowarzyszenia działającego na rzecz osób nieheteroseksualnych. Rejestrację wszczynano trzykrotnie, dwa razy kończyła się ona niepowodzeniem z powodów proceduralnych (po uzupełnieniach, wyjaśnieniach, zmianach statutu, wstępnych rozstrzygnięciach i wyznaczaniu terminów na dokonanie kolejnych czynności), przy trzecim podejściu przebieg procedury był natomiast bardzo krótki (od złożenia wniosku o rejestrację w sądzie do wpisu do rejestru upłynął miesiąc).

7. Mowa nienawiści

Jest to jedna z najbardziej rozpowszechnionych form przemocy psychicznej. Błędne jest przekonanie, że w mowie nienawiści wymierzonej w osoby nieheteroseksualne celują tylko organizacje pokroju Młodzieży Wszechpolskiej, Narodowego Odrodzenia Polski czy Obozu Narodowo-Radykalnego. W homofobiczną mowę nienawiści obfitują wypowiedzi osób ze świata polityki, w tym lokalnego szczebla – jest to zwykle język insynuacji i oszczerstwa. Mowa nienawiści to także słowa, których nagminnie używa w stosunku do osób nieheteroseksualnych tzw. szary człowiek – są to przede wszystkim wyzwiska, często wulgarne, a także pomówienia. Warto pamiętać, że w Polsce mowa nienawiści (a także niektóre inne przestępstwa z nienawiści) jest przestępstwem, ale tylko wówczas, gdy dochodzi do niej na tle przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej lub z powodu bezwyznaniowości (art. 256 i art. 257 kodeksu karnego; art. 119 kodeksu karnego przewiduje także karalność niektórych form przestępstw z nienawiści na tle przynależności politycznej). Brak jest uregulowań, które skutecznie zapobiegałyby znieważaniu i zniesławianiu osób nieheteroseksualnych, nawoływaniu do nienawiści przeciw nim oraz groźbom wymierzonym w te osoby.

8. Przemoc psychiczna

Osoby nieheteroseksualne doświadczają przemocy psychicznej w szeregu form. Część z nich należy do przejawów wyżej opisanej mowy nienawiści. Do katalogu przejawów przemocy

psychicznej należy też zaliczyć zaczepki słowne, zastraszanie (przyjmuje nie tylko postać słowną), wyśmiewanie, upokarzanie osób nieheteroseksualnych oraz ich bliskich, izolacja, ostracyzm i wykluczenie społeczne. Badania prowadzone wśród lesbijek, gejów i osób biseksualnych wskazują, że przemoc psychiczna dosięga nawet połowy osób badanych, w tym dla znakomitej większości nie były to pojedyncze zdarzenia (szczegóły – patrz: *Sytuacja społeczna osób biseksualnych i homoseksualnych w Polsce. Raport za lata 2005 i 2006* pod red. M. Abramowicz, wyd. Stowarzyszenie „Lambda-Warszawa” i Stowarzyszenie „Kampania Przeciw Homofobii”).

9. Przemoc fizyczna

Rzadszym niż przemoc psychiczna, ale nie mniej niepokojącym zjawiskiem jest przemoc fizyczna wymierzona w lesbijki, gejów i osoby biseksualne. Badania pokazują, że nawet 17% osób badanych doświadczyło jakiejś formy przemocy fizycznej (szczegóły – patrz: *Sytuacja społeczna osób biseksualnych i homoseksualnych w Polsce. Raport za lata 2005 i 2006* pod red. M. Abramowicz, wyd. Stowarzyszenie „Lambda-Warszawa” i Stowarzyszenie „Kampania Przeciw Homofobii”). Przemoc fizyczna przybiera najczęściej postać potrącania, uderzenia, szarpania i kopania. Tylko część takich zdarzeń jest zgłaszana Policji oraz organizacjom działającym na rzecz osób nieheteroseksualnych. Z uwagi na brak osobnej kategorii przestępstw motywowanych nienawiścią na tle orientacji seksualnej Policja nie prowadzi statystyk dla tego rodzaju czynów; brak ten służy do twierdzeń, że zjawisko przemocy fizycznej wymierzonej w osoby nieheteroseksualne w ogóle nie ma miejsca.

Odpowiadając na Pani prośbę o refleksje na temat możliwych działań, jakie miałyby być w gestii biura do spraw równego traktowania, nasze Stowarzyszenia polecają niżej opisane rozwiązania przyjęte w Warszawie.

19 marca 2009 roku Rada Miasta Stołecznego Warszawy przyjęła Stanowisko numer 35 w sprawie powołania Pełnomocnika Prezydenta m.st. Warszawy ds. przeciwdziałania dyskryminacji. 23 grudnia 2009 roku Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy wydała Zarządzenie numer 3994/2009 w sprawie powołania Pełnomocnika Prezydenta m.st. Warszawy ds. równego traktowania. Na stanowisko to powołana została pani Karolina Malczyk-Rokicińska. Do jej zadań należy prowadzenie działań na rzecz promowania różnorodności, równości, równouprawnienia, sprawiedliwości społecznej, równości szans i powszechnego uczestnictwa w życiu publicznym, kulturalnym, społecznym i gospodarczym, zwłaszcza w dziedzinach takich jak religia, światopogląd, niepełnosprawność, płeć, wiek czy orientacja seksualna, w tym w szczególności:

- 1) organizowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi, działającymi na polu przeciwdziałaniu różnym przejawom dyskryminacji;
- 2) koordynowanie działań komórek organizacyjnych Urzędu m.st. Warszawy w zakresie wprowadzania zasad i rozwiązań przeciwdziałających dyskryminacji;
- 3) przygotowywanie projektów programów i kampanii społecznych podnoszących poziom świadomości społecznej w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji różnych grup społecznych.

pracownia
różnorodności

L A M B D A
BYDGOSZCZ

Pani K. Malczyk-Rokicińska zaproponowała utworzenie Komisji Dialogu Społecznego ds. Równego Traktowania, w skład której wchodzi przedstawicielki i przedstawiciele organizacji pozarządowych działających w obszarze dyskryminacji i równego traktowania. Komisja ta działa przy Gabinetce Prezydenta m.st. Warszawy na podstawie uchwały numer LXIII/1956/2009 Rady m.st. Warszawy z 08 października 2009 roku w sprawie przyjęcia programu współpracy m.st. Warszawy w 2010 roku z organizacjami pozarządowymi i podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (wyżej powołane stanowisko, zarządzenie i uchwała są załącznikami do niniejszego pisma).

Z poważaniem

za i w imieniu
Stowarzyszenia „Lambda Bydgoszcz”

za i w imieniu
Stowarzyszenia „Pracownia Różnorodności”